

NİTELİKLİ/USTACA İNTİHAL (SKILLFUL PLAGIARISM): BİR ÖRNEK VAKA

Nejdet Bilgi*

Giriş

Yaklaşık on yıl önce bir doktora tezinin resmi olmayan veya kitap formatına dönüştürülmüş bir nüshasını görmüştüm. Daha doğrusu, kitap olarak basılacağı belirtilerek hakemliğime gönderilmişti. Manzara şuydu: Tarihi coğrafya üzerine yapılmış bir doktora tezi, temelde aynı şehrin farklı dönemleri üzerine yapılmış beş doktora tezi ve bir kitaba dayanıyordu. Ara sıra bu çalışmaları kaynak gösteriyor ama daha çok onların kaynaklarını kendi görmüş ve bulmuş gibi doğrudan kendi gösteriyordu. Bu şekildeki hiçbir bilgi bu çalışmalardakilerden bir milim fazlalık göstermiyordu. Tez yazarı her bilgiyi kendi ifade şekline sokarak, kendi tespiti gibi sunuyordu. Bunu, konusunun gereği olarak, çoğunlukla bu çalışmalardaki bilgilerin bir kısmını kullanarak ve gösterilen kaynağa atıfta bulunarak yapıyordu. Metnin aralarına da coğrafi kavramlar, bilgiler, harita ve çizimler serpiştirerek görüntüyü kurtarıyordu. Asıl alanı coğrafya olan yazarın, tezin kaynaklar kısmındaki arşiv belgelerinin tümünü inceleyebilmesi, biraz arşiv tozu yutan birisi için inanılır gibi değildi. Hayretle incelemiş ve yayımlandığında ilk davayı kendimin açacağını da belirterek, basımın reddini belirten bir rapor yazmıştım. Kitap taslağı basılmadı. Uzun süre resmi nüshasına ulaşmaya çalıştım. YÖK Tez Merkezi'nin bütün tezleri paylaşımına açtığı -yanlış hatırlamıyorsam- 2012 yılında tezin asıl metnine ulaşma şansını yakalayabildim. Durum çok farklı değildi. Bu tezi incelerken, aklımdan yapılan intihal şeklini, “*nitelikli intihal*” olarak tanımlamak geçmişti. Bir fırsatını bulup, bu teze ve dolayısıyla tanımlama ilgili bir şeyler yazma düşüncesi hep aklımdan bir köşesinde bekler durur. Bu tanımlama kullanma niyetim, bekler dururken ve hiç hesapta yokken, başka bir vesile ile ansızın gündemime düştü. Bu kez kavram aynı fakat yöntem biraz farklı. Yani “*nitelikli intihal*”in başka bir versiyonu...

Görev yaptığım bölümün tarih doktora öğrencisi Ferdi Çiftçioğlu'nun, Doçent Doktor Zafer Atar danışmanlığında hazırladığı doktora tezinin, Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 31.10.2017 tarihli ve 37/10 sayılı kararıyla, 27.11.2017 tarihinde jüri önünde savunmasının yapılacağına ilişkin duyurusunu, savunma tarihinden 3-4 gün önce gördüm.¹ Bölümümüz eski lisans

---

* Yrd.Doç.Dr., Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Manisa/Türkiye, nejdet.bilgi@gmail.com

¹ Bu yazının taslak metninin academia'da yayımlandığı gecenin sabahında, tez savunma tarihinin ertelendiğini ve 28.11.2017 tarihli Enstitü kararıyla da, savunmanın 15.12.2017 tarihinde yapılmasının kararlaştırıldığını http://sbe.cbu.edu.tr/db_images/file/tez-savunma-tarihi-

öğrencilerinden ve daha yeni sayılacak bir tarihte doktora öğrencisi olduğu için, tez konusunu merak ettim. Zira enstitümüz web sayfasında, tez konuları yönetim kurulunca onaylananlar duyuruluyor. Nitekim ilgili sayfada, yönetim kurulunun, 01.08.2017 tarih ve 25/7 sayılı kararıyla, öğrencinin ve danışmanının adı da belirtilerek, tez konusunun “XIX. Yüzyılda Trbala...” şeklinde, -diğer tez konuları gibi tamamı yazılmaksızın- belirlendiği görölmektedir.² Böyle olunca, bunun dört ay öncesine ait bir tez adı düzeltmesi olabileceğini düşünerek ve listeyi tarayarak, tezin önceki adını öğrenmeye çalıştım. Fakat yok. Öğrencinin adını Google’dan tarayarak bir şekilde bulunabileceğini düşündüm. Nitekim yanılmadım; Türk Tarih Kurumu’nun “2016 yılı lisansüstü eğitim ve doktora sonrası araştırma bursu almaya hak kazananlar” listesinde, “Balkanlarda Müslüman Nüfus (1683-1923)” başlıklı doktora tez konusu ile burs almaya hak kazananlar arasında, öğrencinin adı da bulunuyor.³ Bir yıl önceki ile dört ay önceki tez adları bu kadar ilgisiz olunca, bu kez öğrencinin yüksek lisans tezi merakımı mucip oluyor. Enstitü’nün “yüksek lisans mezunları” sayfasında, öğrencinin aynı danışman yönetiminde, “II. Abdülhamid Dönemi İzmir’de Salgın Hastalıklar” konulu yüksek lisans tezini, 2014 yılında tamamlayarak mezun olduğu görölmüyor.⁴ Bir kez daha merakım -başka işim yokmuş gibi- depresiıyor. Bu öğrenci 2014’te yüksek lisans mezunu oluyor, 2017’de doktora tezini savunuyor. 2015’te dersleri verse, 2016 ve 2017’de yani azami iki yılda tarih doktora tezi, -üstelik Yakınçağ alanında- hazırlamış oluyor. Benim gibi beş yılda zor tamamlayanlar için, muazzam bir kabiliyet doğrusu diyerek⁵, eski lisans öğrencimin Üniversite Bilgi Sistemi’nden başarı durumunu öğrenmek istiyorum. Fakat bölümün 2012 yılı öncesi kayıtlarına erişim kaldırıldığı için ulaşamıyorum. Yapacak bir şey yok, işimize bakalım derken, YÖK Tez Merkezi aklıma düşüyor. Evet, tez burada var ve üstelik de erişime açık.⁶ Tezi merak etmemin sebebi, adını okuyunca, aklıma Rauf Beyru’nun konuyu neredeyse bütünüyle kapsayan 2005 yılında basılan kitabının⁷ gelmiş olması. İlaveten Beyru’nun kaldığı yerden devam eden Mehmet Karayaman’ın 2008’de basılan doktora tezi⁸ de cabası. Ayrıca konuyla ilgili diğer

[belirlenen-ogrenciler-3449TR.pdf](#) (Erişim Tarihi: 30.12.2017)], savunma sonrasında da öğrenciyeye 6 ay düzeltme süresi verildiğini, şifahen öğrendim.

² http://sbe.cbu.edu.tr/db_images/file/tez-konusu-belirlenen-ogrenciler-3082TR.pdf (Erişim Tarihi: 30.12.2017).

³ <http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/12/2016-Y%C4%B1%C4%B1-Burs-Almaya-Hak-Kazananlar-Liste.pdf> (Erişim Tarihi: 30.12.2017).

⁴ http://sbe.cbu.edu.tr/db_images/file/tarih-307TR.pdf (Erişim Tarihi: 30.12.2017).

⁵ Bu arada doktora tez danışmanlığını yürüttüğüm 5 öğrencim var ve hepsi tez yazım aşamasında. Merak edip tez önerisi kabul tarihlerine baktım: Biri 2012, üçü 2014 ve bir diğeri 2016. Hocası kabiliyetsiz olanlardan başka ne beklenir ki demeden edemedim.

⁶ https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=gYLHMouPes-CvnhRciQsKSQWt0W1UGhVfu0if7sj-WN5_gD5A2GNDVnWpicoViBj (Erişim Tarihi: 30.12.2017).

⁷ Rauf Beyru, 19. Yüzyılda İzmir’de Sağlık Sorunları ve Yaşam, İBBKY, İzmir 2005. Tezde, 382 sayfalık bu kitaba 14-15 atıf var ve bunlar da yabancı dildeki gazetelerden alınan bilgiler veya kaynaksız bazı yorumlardır. Türkçe gazetelerden alınan bilgilere atıf bulunmamaktadır.

⁸ Mehmet Karayaman, 20. Yüzyılın İlk Yarısında İzmir’de Sağlık, İBBKY, İzmir 2008.

kapsamlı makaleler de varken, hakikaten ne yapılabilmiş sorusunun cevabını görmek istedim. İşte ne olduysa bundan sonra oldu ve bu yazı klavyemden döküldü.

Gazetelere Yapılan Atıflarda İntihal

Kabaca bakılınca, tezin “girdisi-çıktısı”, “kapağı-tutanağı” ile tamamı 113 sayfa. Tez metni ise 97 sayfa. İlk 18 sayfalık “Giriş” bölümü, tamamen konuyla ilgili araştırmalardan bir sağlık tarihi özeti mahiyetinde. Tezin bundan sonraki I. Bölüm’ü, yine çoğu araştırma eserlerden derlenen ve Abdülhamid dönemi öncesi salgınlarıyla ilgili genel bilgilerden oluşmakta. Çoğu da İzmir’le ilgili değil. Bölüm başlıklarına bakarak da içeriği görülebiliyor: I. Bölüm, “II. Abdülhamid Dönemi’nde İzmir’de Veba” başlığını taşıyor ve 19. sayfada başlıyor. Bu ana başlıktan sonra, s. 19’da “Veba Hakkında Genel Bilgiler” başlığı altında s. 19-20’de “Vebanın Tanımı”, s. 20’de “Vebanın Türleri ve Belirtileri”, s. 20-21’de “Hıyarıklı Veba”, s. 21-22’de “Akciğer Vebası” ve s. 22-29’da “Vebanın Yayılması” alt başlıkları bulunuyor. 29. sayfada ise “İzmir’de Veba” başlığı bulunuyor ve konu s. 42’de tamamlanıyor. Bu son başlık altında konu işlenirken, s. 31’de 1837’den yüzyılın sonuna yani 1900 yılına geçiliyor. 39. sayfada 1901 yılına, s. 40’ta da 1904 yılına ve bölümün son sayfasının son iki paragrafında da 1906 ve 1908 yılına temas ediliyor.

Ben de, danışmanın “akademik reberliği, eleştiri ve önerileriyle” şekillenen ve “önemli katkılar” sağlanan tezin, kapsamına giren sayfadan başlayarak, bilgileri ve kaynaklarını görmeye çalışıyorum. Öncelikle kısa sürede karşılaştırabileceğim gazete kaynaklı bilgileri sırasıyla kontrol etmeye çalışacağım. Dolayısıyla 31. sayfadan başlıyorum. Burada, 21 Mart 1900 tarihli *Ahenk* gazetesine dayandırılan bilgiye göre, “Bombay, Kalküta, İskenderiye, Kızıl Deniz ve Bahr-ı Sefid yörelerini etkisi altına alan hastalık, bir ay içerisinde 2063 kişinin ölümüne sebep olmuştur”. Gazete’nin ilgili sayfasına gidip haberi okuyorum, ama Bombay ve Kalküta dışındaki yerlerden hiç söz edilmiyor. Haberde verilen vebadan ölüm rakamlarını topladığımızda da 1651 sayısına ulaşabiliyorum. Haberdeki hastalığa yakalananların sayısını topladığımda 2024 hasta sayısına ulaşabiliyorum. O zaman İskenderiye, Kızıl Deniz ve Bahr-ı Sefid isimleri ve 2063 sayısı, gazetede haberde olmadığına veya ben de göremediğime göre, nereden teze girmiş diye merak ediyorum. Fazla zahmet çekmeden Sabri Yetkin’in makalesine baktığımda, s. 372’de buluyorum.⁹ Yetkin, bilgileri 15 ve 21 Mart 1900 tarihli *Ahenk*’e dayandırmış. Yani aynı gazetelere. Fakat isimleri 15 Mart tarihli gazeteden almış. Ölüm sayılarını da yanlış hesaplamış. Tez yazarımız da nereden bilsin yanlış hesap yapıldığını ve haberde böyle bir toplam rakam olmadığını. Tarihçilerin de, iyi çalışsalar bile hata yapabileceğini de bilmediğinden, bu bilgiyi aynen kullanmış. Ama tez yazarının bilmediğini iddia

⁹ Sabri Yetkin, “İzmir’de Veba Salgını (Mayıs-Ağustos 1900)”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, I/3, İzmir 1993, s. 372. Tez yazarı, Yetkin’in yazısının yer aldığı derginin adını, hem dipnotta hem de bibliyografyada yanlış veriyor: “Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü”.

edemeyeceğim bir husus var ki, o da şu: Tez yazarı ustaca intihal ettiği bu bilgilerin denetlenmeyeceğinden adı gibi emin.

Devam ediyorum, tezin aynı, yani 31. sayfasında 15 Mart 1900 tarihli *Abenk* gazetesinin 2. sayfasına dayandırılan bir bilgiye göre, Uzakdoğu ve Ortadoğu’da veba hastalığı görülmüş ve bu hastalık Batı’ya yayılma eğilimi göstermiş. Devamında “*ayrıca hac dönemi olması ve yaz mevsiminin yaklaşmaya başlaması nedeniyle Sıhhiye Nezareti bir takım tedbirler almak zorunda kalmıştır*” deniliyor. Oysa gazetede ki haberde, Kalküta’da veba salgını çıktığı, bu yüzden Fransa’nın Hindistan’dan gelen gemiler için önlem aldığı anlatılıyor. Ne Hacdan, ne Sıhhiye Nezareti’nden ve ne de aldığı söylenen önlemlerden söz ediliyor. Bilemiyorum, belki de tarih böyle yazılıyor. Tesadüf bu ya, aynı habere Yetkin de atıfta bulunuyor, ama nedense o da haberdeki hac ve nezaret bilgilerini görememiş(!) olmalı ki nakletmiyor.¹⁰ Ardından, yine *Abenk* gazetesinin 7 Mayıs 1900 tarihli nüshasının 1. sayfasına dayandırılan bilgi şöyledir: “*Bu duruma paralel olarak Sıhhiye Nezareti, Mısır’ın Bahr-ı Sefid sabilleriyle Süveyş Kanalı ve civarından gelecek olanlara karşı karantina uygulanması gerektiği İzmir Sıhhiye İdaresine bildirilmiştir.*” Gazetenin 1. sayfasına bakıyorum bu haberi bulamıyorum. 2. sayfasında buluyorum. Haber şöyle: “*Sıhhiye Nezareti’nin kararıyla 20 Mayıs tarihinden itibaren Mısır’ın Bahr-ı Sefid sevabıyla Süveyş’e mevzu beş gün karantina müddetinin Süveyş kanalı mevruatına dahi şamil olmak üzere on güne iblağ olunduğu şehrimize Sıhhiye İdaresi tarafından matbaamıza gönderilen bir varaka münderecatından anlaşılmışdır.*” Kaynak gazetede ki ayrıntılar, en azından tarih bilgisi önemli ama tezde yok. Bu bilginin teze nereden girdiğini teftişe soyunuyorum. Zor olmuyor. Zira Yetkin’in makalesinin aynı sayfaya hala önümde: Evet tez yazarı bu bilgiyi Yetkin’den almış (s. 372). Peki, Yetkin bu bilgiyi neye dayandırmış diye, 7 numaralı dipnotundaki kaynağına bakıyorum: Arşiv belgesi ve sözü edilen bu gazete haberine. Yetkin’in bilgiyi, gösterdiği belgeden aldığı ve destekleyici mahiyette de haberin basına yansıyan şekline işaret ettiği anlaşılıyor. Ama tez yazarı bu tür detayları bilmiyor olmalı ki, gazetede de aynı bilgiler vardır diye atıf yapmış ve muhtemelen de “*kim inceler hangi sayfada olduğunu*” diye düşünerek, 2. sayfadaki haberi 1. sayfada göstermiş, geçmiş. Yine aynı sayfada 8 Mayıs 1900 tarihli *Abenk* gazetesindeki bir veba haberine yer veriliyor. Burada vebaya yakalandığı şüphesiyle muayene edilen kişinin adı açıkça Avayo yazıldığı halde tezde Avayova şeklinde aktarılıyor. Haberde olayla ilgili çok ayrıntı bulunmasına rağmen teze kısa bir kısmı yansıtılmış, olayın ayrıntısı belgelerden aktarılmıştır. Yine ne tesadüftür ki gazete haberini Yetkin de kullanmış ve olayın devamını benzer belgelerden almış (s. 372-373). Aynı gazeteyi, -tesadüf bu ya- Beyru da kullanmış ve tüm ayrıntıları aktarmış ve değerlendirmiş, geçiştirmemiş (s. 328-329).

Tezin 33. sayfasında yarım sayfalık, “*Meclis-i Ali Sıhhiyeye ittihaz buyrulup, şehrimize karantina idaresi tarafından alınan kararda.*” diye başlayan bir alıntı var. Alıntının dipnotunda *Abenk* gazetesinin 18 Mayıs 1900 tarihli sayısının 1. sayfası

¹⁰ Yetkin, a.g.m., s. 372, dn. 6.

adres gösteriliyor. Gazetenin ilgili sayfasını açıyorum, haberi buluyorum ama hiç alıntı metnine benzemiyor. “*Meclis-i Ali-i Sıhhiyeye ittihaz buyurulub şebriimiz karantina idaresi tarafından matbaamıza tebliğ edilen mukarerrat bervech-i ati derc olunur.*” diye başlayan ve 4 madde halinde verilen metin, ne ifade ve ne de içerik olarak tezdeki alıntıya benziyor. Yani adres doğru ama alıntı yanlış. Hem de külliyen. Alıntı kurallarına hiç uyulmamış, çoğu sadeleştirilmiş, maddeler ve paragraflar kaldırılmış, bazı kelime ve ifadeler çıkarılmış. Acaba, 19. yüzyılda İzmir’de sağlık sorunlarını kitap halinde yayımlayan R. Beyru bu haberi görmüş müdür diye kitabına bakıyorum. Beyru, 330. sayfada bu kararları maddeler halinde ve anlaşılır bir şekilde sadeleştirerek veriyor. Ama tez yazarı bu sadeleştirmeyi beğenmemiş olmalı. Hem alıntı, hem metnin maddelerden kurtarılarak düz metin haline getirilmesi, hem sadeleştirilmesi ve hem de bazı ifadelerin çıkarılması, muhtemelen yeni ve benim bilmeyi hiç öğrenemeyeceğim bir tarih yöntemi olsa gerek.

Buradan itibaren 42. sayfaya kadar belgelerden ve Yetkin ile Ayar’ın çalışmalarından olaylar aktarılıyor. Aynı döneme ait olup tezde görülmeyen gazete haberleri Beyru tarafından bolca kullanılmıştır (Beyru, ss. 329-345). Başka bir ifade ile Beyru’nun eserinin 105-201. sayfaları arasındaki 95 sayfalık kısım doğrudan tezle ilgilidir ve dönemin Türkçe ve Türkçe dışı basınına dayanmaktadır.

Tezin ikinci bölümü, “*II. Abdülhamid Dönemi’nde İzmir’de Kolera*” başlığını taşıyor. Tezin 43-69. sayfalarını (içindekilerde 45-70 görünüyor) kapsayan içerikte alt başlıklar şöyle “*Kolera Hakkında Genel Bilgiler*” (s. 43), “*Koleranın Tanımı, Teşhisi ve Tedavisi*” (s. 43-44), “*Koruyucu Sağlık Önlemleri*” (s. 44), “*Kolera Salgınları*” (s. 45-47) ve “*İzmir’de Kolera*” (s. 47-69). Başlıklardan da anlaşılacağı gibi son alt başlığa kadar İzmir’e ilişkin bir şey yok. Sağlık tarihine ilişkin yayınlardan derlenen genel bilgiler. İzmir’de Kolera başlığı altında ise, 47-49. sayfalarda Abdülhamit dönemi öncesi bilgiler, tezin konusunu hemen tamamen ele almış olan yayınlardan (Ayar, Beyru, Yetkin ve Böke¹¹) derlenmiş.

Gelelim tezin bundan sonraki bölümüne. Abdülhamit dönemine ilişkin ilk bilgi şu şekilde: “*1890’lu yıllarda bir kez daha ortaya çıkan kolera salgınları, Osmanlı Devleti’ni, ülkenin diğer kentlerinde olduğu kadar İzmir’de de ciddi önlemler almak zorunda bırakmıştır. Nitekim illet-i mezçurenin sirayet etmemesi için sıhhiyeye, konu üzerinde ciddiyetle durması emredilmiştir*” (s. 49).” Kaynak olarak *Hizmet* gazetesinin 9 Ağustos 1900 tarihli sayısının 1. sayfası veriliyor. Bu tarihli gazeteye bakıyorum; Temmuz’un 16’sında Mina’da, kolera zuhur ettiği, Cidde’de de görüldüğü, Mekke’de 229 kişinin öldüğü, çeşitli önlemler alındığı, 4 askere de bulaştığı belirtildikten sonra, koleranın şiddetini artırdığı, Sıhhiye Nezareti’nin de yayılmaması için sağlık kurallarına uyulmasını emrettiği yazıyor. Haberle tezdeki bilgi arasındaki tek ilişki, “*illet-i mezçure*” kelimesi. Ne İzmir bahsi var, ne de “*1890’lu yıllarda*” gibi bir genişlik. Tesadüf bu ya aynı haberi Beyru da kullanmış (s. 112) ve Mina’yı Mana okuma

¹¹ Pelin Böke, “İzmir Karantina Teşkilatının Kuruluşu ve Faaliyetleri (1840-1900)”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, VIII/18-19, 2009 (Bahar-Güz), ss. 137-159.

dışında, kaynağa bağlı kalarak bilgiyi aktarmış. Tezin devamında, turnak içinde Vilayet Sıhhiye Müfettişliği'nin yayınladığı “*sıhhiye tedbiri açısından bölgenin temizliği için alınması gereken sağlık önlemleri*” başlıklı bildirisine yer verilmiş (s. 49-51). Oysa aynen alıntı yapılan başlık, gazetede şöyle: “*Tenzifat-ı Belde İçin İktiza Eden Tedabir-i Sıhhiye*”. Benim bildiğim alıntı böyle olması gerekiyor. 12 Ağustos 1890 tarihli gazetede ki 8 maddelik bu duyuru teze aktarılmış ama bu kez alıntı olarak değil, sadeleştirilerek. Fakat duyurudaki bazı isim veya kavramlar çıkarılmış veya sadeleştirme yoluyla yok olmuş. Mesela 2. maddede sayılan yerler arasındaki Mortakye yok edilmiş. Ayrıca tezdeki özensizlik burada da kendini göstermiş ve Beyru'nun da gazeteden 8 madde olarak aktardığı duyuru (s. 112-113) 9 maddeye çıkarılmış. Ancak 9. madde bir haberin duyuruya eklenmesi şeklinde olmuş (s. 51). Bu da, 9 Ağustos tarihli gazetede ki Mina, Mekke ve Cidde'de çıkan kolera vakası ile ilgili haberle aynı sayfada yer alan ve İzmir'le ilgili olmayan bir haber. Tezde alakasız şekilde bir duyuruya eklenerek ve bağlamından koparılarak verildiği gibi, içeriği de eksiktir. Komisyonun nerede kurulduğu ve nasıl çalıştığı belirtilmediği gibi, komisyon üyeleri sayılırken İspiraki Paşa'ya da yer verilmemiştir. Nasıl olsa ve ne yazsa danışmanınca doğru sayılacağını bilen tez yazarı niye özen gösterebilir. Ayrıca belirtmek gerekir ki bu haber İzmir'le ilgili olmadığı için, doğal olarak Beyru'nun atıfları arasında da yoktur. 51-52. sayfada, *Hizmet* gazetesinin 19 Temmuz ve 12 Ağustos 1890 tarihli haberlerine dayanan bilgi, yine Beyru'da var (s. 119). Bir farkla; tez yazarı ifadeleri biraz değiştirerek ve 12 Ağustos tarihli haberi gazeteden alıntılarla vermiş: “*Şehrimiz Birinci Daire Belediye'si abvali temizliğini gerekli ciddiyette yapamadığından, Vilayet Sıhhiye Müfettişi Ali Rıza Efendi ve yanındaki heyetiyle birlikte bahsedilen belediyenin dâbili yerlerini devir ve teftiş etmişlerdir. Uygulama sonucu noksanlıkları belirterek, alınması gereken önlemleri içeren raporu mercüine takdim etmişlerdir.*” Aynen olması gereken alıntı, gazetede şu şekilde: “*Şehrimiz Birinci Dairesi'nin abval-i tenzifesi matluba muvafık derecede olmadığı için Vilayet Sıhhiye Müfettişi izzetli Ali Rıza Efendi refakatinde belediye hekimi ile etibba-yı saire olduğu halde dabil-i daireyi devr ve teftiş ederek görülen nevakıs ve bu babda ittihazı icab eden tedabiri muhtevi olmak üzere tanzim ettikleri raporu mercüine takdim etmişlerdir.*” Bilgilerin Beyru'dan değil de gazeteden alındığını göstermek için, arada böyle “nitelikli alıntılar” da yapmak lazım. Üstelik tez danışmanı onay verdikten sonra alıntı diye metni istediğiniz şekle sokabilirsiniz. Görüntü kurtarılсын yeter, acelemiz var... Bir de ne tesadüf; Beyru bir notla, bu tarihlerde İzmir'in iki belediye dairesiyle yönetildiğini açıklamış. Tez yazarı da durur mu, aynı bilgiyi orada görmemiş gibi yaparak ve biraz farklı bir şekilde bir web sayfasındaki pdf metinden¹² aynen ve alıntı kuralına da uymadan aktarmayı tercih etmiş (s. 51, dn 196). Tez yazarı *Stamboul* gazetesini inceleme şansı olmadığını düşünerek, basınla ilgili paragrafı Beyru'dan alarak daha anlaşılır bir ifade ile tezine koymuş ve kaynağını da göstermiştir (s. 52). Devamındaki bilgi de Beyru'da var ama asıl kaynağa giden tez yazarı, Beyru gibi 19 Ağustos 1890 tarihli *Hizmet*

¹² <http://www.deuiktisat.org/Files/72f4e877-3082-4ced-a794-b175e280b9.pdf> (Erişim Tarihi: 30.12.2017).

gazetesindeki haberin tamamını özetlemek yerine, cezaevi ile ilgili kısmını özetlemeyi tercih etmiştir. Böylece zaten Beyru'da var olanı, gazeteden kendisi bulmuş gibi göstermiş olmuştur.

Tez yazarı, 53. sayfaya geçildiğinde, ilk paragrafta Beyru'nun kitabında *Hizmet* gazetesinden alarak verdiği bir bilgiyi, farklı ifadelerle aktarıyor. Fakat Beyru'nun 11 Ekim 1890 olarak verdiği tarihi (s. 114), tez yazarı 11 Temmuz 1890 şeklinde kaydediyor. Lakin gazetenin yegâne koleksiyonuna baktığımızda 11 Temmuz 1890 tarihli bir nüshasının bulunmadığını görüyoruz. Gazetenin 8 Temmuz 1890 tarihli sayısı 364 numaralıdır. Sonraki sayı, yani 365 numaralı sayı ise 12 Temmuz 1890 tarihini taşımaktadır. Oysa Beyru'nun verdiği tarih doğrudur ve üstelik metin içinde olayın sonbahar mevsimine denk düştüğü de belirtilmesine rağmen, tezde gazetenin tarihi Temmuz ayında gösterilmektedir. Tez yazarının, Beyru'nun dipnotunda doğru tarihini verdiği gazetenin ilgili sayısını gördüğü anlaşılabilir, ama özensizce tarihlendirdiği görülmektedir. Gazetede bu haberin verilmesinden sonra yazar belediyenin görevleri ve *Hizmet* gazetesinin halkın sözcüsü gibi davranması üzerine, iki paragraflık hiçbir şey söylemeden söylediği şeyler yer almaktadır. Ardından 3 yıl geriye giderek, 27 Temmuz 1887 tarihli *Hizmet* gazetesinden şu alıntıyı yapıyor: “*Namazgâh civarından gelen Kurşunlu cami-i şerifi havalisinde bulunan lağımların patladığı ve fena halde çevreye rahatsızlık verdikleri haber veriliyor. Bir takım illetlere sebep olan şu sıcak günlerde, lağımların uzun müddet bu halde bırakılmamasına Birinci Daire-i Belediye'den isteriz*” (s. 53-54). Bu alıntı, hem tırnak içinde ve hem de italik verildiğine göre, kaynakla aynı olması gerekiyor.¹³ Peki, kaynaktan, yani gazetede nasıl veriliyor ona bakalım: “*Namazgâh civarında kâin Kurşunlu Cami-i Şerifi havalisinde bulunan helaların lağımları ahiren patlayarak fena halde taaffün etmekte olduğunu haber veriliyor. // Bir takım illetlere havayı müstaîd eden şu sıcak günlerde mezkûr lağımların tul-i müddet bu halde bırakılmamasını Birinci Daire-i Belediye'den isteriz*.” Tez yazarımız metni sadeleştirmiş: “*Namazgâh civarında kâin Kurşunlu Cami-i Şerifi'ni, “Namazgâh civarından gelen Kurşunlu cami-i şerifi”* şekline çevirmiş. Bir cami bir yerden nasıl gelebilirse gelmiş. “*Fena halde taaffün etmekte olduğunu*” ifadesi, “*fena halde çevreye rahatsızlık verdikleri*” şekline dönüştürülmüş. Metnin devamındaki sadeleştirme de çok farklı değil. Zaten aynen alıntının sadeleştirilmesi hiçbir alıntı tekniğine uymadığı gibi, tezin hiçbir yerinde hiçbir alıntı, kuralına uygun

¹³ Tez yazarının bu alıntısı Beyru'da bulunmamakla beraber, bölümümüzde hazırlanan bir bitirme tezinde, -okuma hataları bulunsun da- yer almaktadır: Seçkin Kütük, *Hizmet Gazetesinde Aydın Vilayeti (2 Mayıs-1 Ağustos 1903)*, Tarih Bölümü Basılmamış Bitirme Tezi, Manisa 2010, s. 48. Aslında tezde *Hizmet* ve *Ahenk* gazeteleri kaynaklı bilgilerin çoğu, bölümümüz öğrencileri tarafından ilgili gazetelerden aktarma şeklinde yapılan bitirme tezlerinde bulunmaktadır. Tez yazarının ulaşmakta zorluk çekmeyeceğini bildiğimiz bu tezleri kullandığına dair, tezde bir işaret bulunmamaktadır. En azından, hatalı okumalar içerse de bu tezlerdeki aktarmalar taranarak zahmetsizce uzun zaman alacak basın taramalarından kurtulmuş olması ihtimali de vardır. Bitirme tezlerinde yer alan sağlık haberlerini tespit edip listelemek ve gazetelerin ilgili yerlerinden bunlara ulaşmak gayet kolay. Yanlış da değil. Fakat bu tezlerden yararlanıldığının belirtilmemesi yanlış. Ama zaten Beyru bunları bulmuş, okumuş, değerlendirmiş ve yerli yerine koymuş. Bu kadar hazırı varken, tez taramalarına ihtiyaç duyulmamış da olabilir.

yapılmamıştır. Tez yazarı 27 Temmuz 1887 tarihli gazeteden sadeleştirerek bu haberi aktarmakla beraber, aynı sayfada yer alan ve belediyenin 4 hekim görevlendirmesi ile ilgili Beyru'nun da naklettiği haberi (s. 128) ilginçtir kullanma gereği bile duymamış.

Tezdeki gazete kaynaklı bilgileri atlamadan izlemeye devam ediyorum. 54. sayfada bu türden haberlerin çokluğuna değinilerek –ki Beyru'da aynı konulardaki yazıların çokluğuna işaret ediyor aynı örneği veriyor (s. 116)- Damlacık civarındaki lağımın bozularak rahatsızlık verdiği, 6 Mart 1888 tarihli *Hizmet*'ten alıntı yapılarak örneklendiriliyor. Aynı bilgi, ilgili gazeteden aktarılan bir bitirme tezinde de bulunuyor¹⁴. Tez yazarı haberdan şu alıntıyı da yapıyor: “*Bundan sonra havalar sıcaklaşacağına ve sıcaklarda taaffün(fena, pis kokular) edecek şeylerin vücuda geleceğinden sıhhat açısından havalar ısınmadan onarılması için uyarıya gerek yoktur*”. Aynı kısım bitirme tezinde aynen ve doğru şekilde şöyle aktarılmış: “*Bundan sonra havalar sıcaklaşacağına ve sıcaklarda taaffün edecek şeylerin vücudu muzır-ı sıhhat olduğuna mebni havalar ısınmadan evvel bu gibi ahvalin men'i ehem idüğü muhtaç-ı ibtar değildir*” (s. 39). Şimdi, bu bitirme tezi, diğeri yüksek lisans tezi ve muhtemelen de bitirme tezinden alınarak ve sadeleştirilerek, güya gazeteden aynen alıntı yapılmış. İsteyen inansın. Tez yazarı ikinci bir örnek daha veriyor. Tesadüf bu ya, Beyru da ikinci olarak aynı örneği veriyor (116-117). Bu defaki haber *Hizmet*'in 19 Mart 1889 tarihli nüshasından: Hapishane civarında ve Arab mahallesindeki bozuk lağımınla ilgili bilgi verildikten sonra haberdan şu alıntı yapılıyor: “*Birinci Daire-i Belediye'ye lağımın tamiratıyla şikâyetleri ortadan kaldıracığı ümidindeyiz*” (s. 54). Gazetede aynı kısım, “*Birinci Daire-i Belediye mezkur lağımı tamir ile ref-i şikâyet eder ümidindeyiz*” şeklinde yer almaktadır. Diğerleri ve tamamı gibi bu nasıl alıntıdır ve kaynağa sadakattir, bir bilene danışmak lazım! Devam ediyorum: Bu alıntıdan sonraki bilgi konuyla ilgili ve belediyelerle halkın karşı karşıya geldiğine örnek olarak üç habere yer veriliyor. İlki 23 Nisan 1889 tarihli *Hizmet*'ten alıntılanmış (s. 54). Tesadüfen aynı bilgiyi Beyru da alıntılanmış (s. 117). İkinci haber aynı gazetenin 21 Mayıs 1889 tarihli nüshasından aynen alıntılanmış: “*Birkaç defa tamiri rica edilen Namazgâh'taki Kurşunlu Medresesi lağımları hala eski halindeymiş. Ayrıca sokağın pisliğinden de şikâyet olunmaktadır. Damlacık'tan hiç geçilemiyor. İki Çeşmelik'in üstündeki süprüntüler hiç kaldırılmamış. Şunların da çaresine bakılarak yeni baştan feryada başlatılmamasını temenni ederiz*” (s. 54). Yine olağan bir tesadüf, aynı haberi Beyru da kullanmış (s. 116). Yine bir tesadüf, bölümümüzde hazırlanan bir bitirme tezinde de, üstelik hemen hemen doğru bir şekilde aktararak yer almış¹⁵: “*Birkaç defa tatbirini rica ettiğimiz Namazgâhtaki Kurşunlu Medresesi lağımları hala eski halinde imiş. Beyler sokağının pisliğinden de şikâyet olunuyor. Damlacıktan hiç geçilmiyor. İki çeşmelğin üst tarafların[dan] da birçok süprüntü kaldırılmamış. Şunların da bir çaresine bakılarak yeni baştan feryada başlatılmama[k]lığımızı*

¹⁴ Şemsi Durmuş, *Hizmet Gazetesinde Aydın Vilayeti (10 Şubat - 28 Nisan 1888)*, Tarih Bölümü Basılmamış Bitirme Tezi, Manisa 2010, s. 39.

¹⁵ Gonca Demir, *Hizmet Gazetesinde Dabılı Haberler (Nisan-Temmuz 1889)*, Tarih Bölümü Basılmamış Bitirme Tezi, Manisa 2011, s. 43.

temenni ederiz.” Tez yazarının alıntısıyla bu alıntıyı karşılaştırdığımızda, işin hangi vahim boyutlara ulaştığını, adeta metin uydurulmasına dönüştürüldüğünü görebiliyoruz. Üçüncü örnek de aynı gazetenin 21 Aralık 1889 tarihli nüshasından ve aynen alıntı: “*Hacı Ali Paşa Caddesindeki Kızlarağası Hanı’na giden caddede yani talaşçılar içinde bir tarafı keresteci Ziya Efendinin ve hastanenin altından geçmekte olan lağımın kapatılmak sebebiyle oraları durulmaz hale gelmiştir. Şu durumu belediyenin nazar-ı dikkatine arz ederiz*” (s. 54-55). Bu –güya- aynen alıntının gazetede şekli ise şöyle: “*Hacı Ali Paşa meydanında Kızlarağası Hanı’na giden caddede yani Talaşçılar içinde bir tarafı Keresteci Ziya Efendi’nin iradları diğer tarafı hastane iradı ile mahdud dükkânın bin-i tamirinde altından geçmekte bulunan lağım kapatılmak hasebiyle müzahafatın meydana urarak oraları taaffünden durulmaz bir hale geldiği mevsukân istihbar edilmiştir. // Şu hali belediyenin nazar-ı dikkatine arz ederiz*.” Kaynaktaki bilgi aynen aktarıldığında bile başka ve anlaşılabilir şekilde sokuluyorsa, aynen alıntılanmadığında acaba neler oluyordur? Unutmadan belirtelim, Beyru bu haberi de kullanmış (s. 117). Bir bitirme tezinde de mutlaka vardır, ama uğraşmaya değmez.

Devam ediyorum, sonraki bilgi de 4 Ocak 1890 tarihli *Hizmet*’ten (s. 55) ve Beyru da kullanmış (s. 117). Sonraki bilgi de aynı gazetenin 25 Şubat 1888 tarihli nüshasından ve ne tesadüf aynı sırayla Beyru da kullanmış (s. 117). Devamındaki bilgi de aynı gazetenin 10 Nisan 1888 tarihli sayısından ve aynı sırayla Beyru’da da var. Bu arada göz ardı da etmemek gerekir; tez yazarı Beyru’dan farklı olarak, her iki bilgi için gazeteden –şüphesiz dosdoğru olduğu tahmin edilebilecek- aynen alıntılar yapmış. Bu arada dikkati çeken bir husus da, tezin dipnotlarındaki gazete tarihleri olmasa, metin içinde geçen olayların tarihi hakkında, sadece tahmine dayalı şeyler söylenebileceği.

Devam ediyorum, 24 Mayıs 1893 tarihli gazetede bir habere dayanılarak verilen bilgide, kasapların sağlığa uygun şartlarda etleri nakletmedikleri ve Bonkowski Paşa zamanındaki hijyenden uzak oldukları belirtilerek, “*kasapların hijyen hususundaki eğilimlerinin paşa dönemindeki titizlikle yapılması zorunluluğu belediye tarafından şart koşulmaktadır*” deniliyor (s. 55-56). Oysa gazetede kasaplar için, “*nazar-ı istikrahı calib bir kirliliğin derununa düşmüşlerdir. Paşa-yı müşariinileybin vaz’ etmiş olduğu kavaid-i sıbhienin muhafazasını belediyeden temenni eyleriz*” deniliyor. Yani gazete belediyeden böyle bir temennide bulunuyor, belediye tarafından şart koşulması falan yok. Bu durumda danışmana danışmaktan başka yol görünmüyor. Bu arada, Beyru da aynı tarihli gazeteyi kullanıyor ama bu olaya değinmiyor. Fakat bölümümüzde hazırlanan bir bitirme tezinde, hatalı okumalarla da olsa bu haber yer alıyor.¹⁶ Bu haberden sonra verilen 13 Temmuz 1889 ve 13 Haziran 1891 tarihli *Hizmet*’ten aktarılan bilgiler (s. 56) Beyru’da da var (s. 117). Devamındaki, 7 Mayıs 1889, 20 Ağustos 1889, 18 Mayıs 1889, 26 Ağustos 1890, 2 Ağustos 1893, 5 Ağustos 1893, 12 Ağustos 1893, 16 Temmuz [Ağustos] 1893, 26 Ağustos 1893, 30 Ağustos 1893 tarihli *Hizmet* gazetesi nüshalarından aktarılan bilgiler (s. 57-60), aynı

¹⁶ Filiz Kaftan, *Hizmet Gazetesinde Dabili Haberler (14 Mayıs-9 Ağustos 1893)*, Tarih Bölümü Basılmamış Bitirme Tezi, Manisa 2012, s. 28-29.

nüshalardan faydalanan Beyru tarafından da kullanılmıştır (s. 116-118, 131, 142, 144, 148-150).

Bu arada, aynen aktarmalardaki sadeleştirme garabetine ve muhtemel facialara artık değinmiyorum. 1893 kolera salgınına ilişkin bilgilerin yer aldığı bu haberlerin istatistiki bilgiler içeren ve *Hizmet* gazetesinden alındığı belirtilen kısmı (ss. 60-65) hemen hemen aynen, Beyru'dan aktarılmıştır (s.151-155). Burada atıf yapılan gazetelerin (*Hizmet*, 2 Eylül, 9 Eylül, 13 Eylül, 16 Eylül, 20 Eylül, 30 Eylül, 27 Eylül, 4 Ekim, 7 Ekim, 11 Ekim, 14 Ekim, 18 Ekim ve 21 Ekim 1893) hepsine, Beyru da atıf yapmıştır. Bir farkla; Beyru 27 Eylül tarihli gazeteyi 28 Eylül olarak yanlış tarihlendirmiş. Ama içerik aynı. Fakat tezin bu son 5 sayfalık kısmında verilen tarihlerin hepsi hatalıdır. Tez yazarı, gazete haberlerindeki bütün tarihlerin gün ve ay kısmını aynen korumuş, Rumi olarak verilen 1309 tarihini 1893 olarak değiştirmiş. Dolayısıyla tezde 13-14 tane tarih açıkça böyle verildiği gibi onları takip eder tarzda verilen onlarca tarih de bütünüyle yanlıştır ve bir yakınçağ tarihi tezi için facia görüntüsü arz etmektedir. Tez yazarı, Beyru'yu aynen nakletmemiş olmak için olsa gerek, onun kaynağı olan gazetelerden aktarmaya çalışmış. Beyru'nun istatistikleri gazetenin tarihine göre vermesini -haklı olarak- yanlış bularak, haberdeki gerçek tarihleri vereyim derken, bu fahiş hataya düşmüş. Akla gelen soru, “danışman ne yapmış” olabilir. İzmir’de yayımlanan bir gazetenin bunca ölüm haberini 10-11 gün sonra vermesini garip karşılayıp sorgulamadığı gibi, takvimdeki garabeti de hiç görmemiş. Bir şey daha, bu istatistiksel haberlerin yer aldığı, bölümümüzde hazırlanan bir bitirme tezi olduğunu da belirtelim.¹⁷ Tezin bu istatistik garabeti, sonraki sayfada (s. 66) da devam ediyor. Öğrenci, Beyru'nun büyük emek vererek hazırladığı 1,5 sayfalık tabloyu kopyalayıp birleştirerek tek sayfaya yerleştiriyor. Tablonun başına da bir dipnot koyuyor, ama dipnot metinde görünmüyor. Neyse ki metin içinde tablonun Beyru'ya ait olduğunu belirttiğinden, kendisine ait olmadığını anlaşıyor. Bölümün bundan sonraki 3 sayfasında (s. 67-69), henüz değinemediğimiz arşiv belgeleri ağırlıkta. Ayrıca *Hizmet* gazetesinin 23 Ağustos ve 30 Eylül 1893 ile 14 Mayıs 1893 tarihli nüshaları da kullanılmış ki bunlar da Beyru'da var (s. 116, 149, 153).

Tezin III. Bölümü, “II. Abdülhamid Dönemi’nde İzmir’de Diğer Salgın Hastalıklar” başlığını taşımakta ve 70-95. sayfalarda bulunmaktadır. Bunun da yaklaşık 10 sayfası İzmir’le, kalan 15 sayfalık kısmıysa bahsi geçen hastalıklarla ilgilidir. Yine de başlıklardan izleyelim: “Frengi” (s. 70), “Frengi Hakkında Genel Bilgiler” (s. 70), “Frenginin Tanımı, Türleri ve Belirtileri, Teşhis ve Tedavisi, Tarihte Etkili Olduğu Coğrafyalar” (s. 70-75), “İzmir’de Frengi” (s. 75-79). Tez yazarı, İzmir’de frengi salgınlarını ele aldığı bu kısımda, *Hizmet* gazetesinin 4 ayrı sayısındaki haber veya yazıya 5 atıfta bulunuyor. İlki 16 Ağustos 1890 tarihli gazeteye yapılan atıf, Dr. Ethem Bey’in “Frengi” başlıklı yazısından alıntıdır. Beyru da aynı yazıya atıfta bulunuyor (s. 131). Ama tez yazarı sadece atıfta bulunmuyor,

¹⁷ M. Şerif Hamitoğlu, *Hizmet Gazetesinde Dabılı Haberler (9 Ağustos 1893-4 Teşrinisani 1893)*, Tarih Bölümü Basılmamış Bitirme Tezi, Manisa 2012, ss. 43-113.

alıntı yapıyor. Bu alıntı da tırnak içinde ve italik olmasına rağmen birkaç kelimesi hariç hiçbiri asıl metinle uyuşmayan, çıkartmalar yapılan, sadeleştirilmiş ve anlamını kaybetmiş bir metin (s. 72) haline gelmiş. Ayrıca 1. sayfa diye gösterilen yazı 4. sayfada. İkinci atıf gazetenin 3 Ağustos 1889 tarihli sayısının 1. sayfasından (s. 75). Aslında bunun da sayfası yanlış verilmiş, doğrusu 2. sayfa. Bu uzun yazıya Beyru (s. 130) ve Martal¹⁸ da atıf yapmış. Tez yazarı bu kez yazıdan alıntı yapmadan, Beyru'nun anlatımını yeniden ifade etmiş ve gazeteye atıf yapmış. Ardından Martal ve Beyru'nun gazeteden aktardığı bilginin bir kısmını da kullanarak, bu kez Beyru'ya atıfta bulunmuş. Sonra da garip bir şekilde 1893 kolera salgınından önce İzmir gazetelerinin gündemini bu hastalığın aldığını belirterek, aynı yazıdan uzun ve sadeleştirilmiş bir alıntı yapmış (s. 75-76). Ardından da hastalığın İzmir ve çevresinde ürkütücü boyutlara ulaştığını belirten bir cümle kurarak, 3 yıl geriye gitmiş ve gazetenin 27 Kasım 1886 tarihli sayısından bir sayfalık bir alıntı daha yapmış (s. 76-77). Bu alıntı da tırnak içinde ve italik, fakat sadeleştirilmiş. Beyru bu haberi de kullanmış mı sorusu aklınıza geliyor olabilir. Şaşırıyoruz, kullanmış hem de iyice özetleyerek (s. 133). Bu kısımda tez yazarının atıfta bulunduğu son gazete 16 Temmuz 1887 tarihli. Halkın ilanlarla uyarılmaya çalışıldığından söz edilerek İzmir'e gelen bir yabancı frengi uzmanına ait ilan, sadeleştirilmiş metni alıntı olarak verilmektedir (s. 77-78). Aynı bilgi ve ilan, aynı gazeteden alıntılanarak ve doğal olarak Beyru'da da var (s.131). Bilimsel bir tez yazabilmek için, gerçekten Beyru gibi bir kılavuza ihtiyaç elzem.

III. Bölüm'ün frengiden sonra üzerinde durulan, "Çiçek" hastalığı kısmına sıra geliyor. Başlıklar sırasıyla şöyle: "Çiçek" (s. 79), "Çiçek Hakkında Genel Bilgiler" (s. 79-83), "İzmir'de Çiçek Hastalığı" (s. 83-86). 8 sayfalık kısmın 4 sayfası İzmir'le ilgili. Tez yazarı bu kısımda çiçek hastalığı tarihçesini verdikten sonra İzmir'de hastalığın seyrine geçiyor. 1871 ve 1882 yıllarına ait iki salgına değiniyor. Bilgilerin kaynakları Fransızca bir gazete olduğu için Beyru'ya mahkûm kalıyor ve "gazete haberlerinden öğrenmekteyiz" dese de, mecburen bu gazetelerden alıntı yapamıyor. Ayrıca, Beyru'dan aynen aktardığı tablo için kaynak da göstermiyor (s. 83-84). Neyse ki tez yazarı Beyru'nun Türkçe gazete kullanmaya başlamasıyla birlikte gazetelere atıf yapmakta çok gecikmiyor. Bu kısımda *Hizmet* gazetesinin 5 nüshasına 6, *Ahenk* gazetesinin 2 nüshasına 2 atıf yapıyor. *Hizmet* gazetesine yapılan ilk atıf 2 Nisan 1887 tarihli gazeteye. Beyru da aynı gazeteye atıf yaparak, Damlacık mahallesindeki çiçek salgını ve ölüm olaylarını aktarıyor. Tez yazarı ise doğrudan gazeteye başvurarak, haberi tırnak içinde ve italik olarak naklediyor: "İzmir'in Damlacık mahallesiyse Mubacir mahallesinde çiçek hastalığı zubur ederek etrafa sirayeti başlamış ve bazı vefatât vukua sebep olmakta bulunmuş olduğundan, hastalığın önü alınmak için mezkeâr mahallelerden hastalığın sirayet etmediği mahallelere gidip gelme yasağı, Vilayet-i Sıhhiye tarafından Makam-ı Celile-i Vilayete takedim beyan olunmuştur. Ayrıca aşısız bulunan abalı için Birinci Belediye Dairesi'ne tebligat lüzumu görülmüştür" (s. 84). Oysa haberin gazetede şekli şöyle: "İzmir'in Damlacık mahallesiyse mubacir mahallesinde çiçek hastalığı

¹⁸ Abdullah Martal, *Belgelerle Osmanlı Döneminde İzmir, Yazıt*, İzmir 2007, s. 120-121.

zühur ederek etrafa müntezir olmağa başlamış ve bazı vefiyat vukuuna sebep olmakda bulunmuş idüğünden serian önü alınmak için mezkur mahallerde bulunan etfalın mecmu'ı nas olan mahallere gidib gelmelerinin men olunması iktiza edeceği vilayet sıbhıye müfettişliğinden makam-ı celil-i vilayete takdim kılınan müzekkerede beyan olunmuş ve aşısız bulunan etfalın telkibi için birinci daire-i belediyeye tebligat-ı lazıme icra edilmiş olmağa cümlesinin malumu olmak üzere beyan-ı keyfiyet olunur.” Tez yazarı Beyru’da gördüğü haberi görmemiş gibi yaparak, asıl kaynağa gidiyor, fakat aynen aktarayım derken, metni akla ziyan hale getiriyor. İkinci atıf 3 Temmuz 1887 tarihli habere. Hastalığın Hamidiye mahallesi ve Karakapı semtine yayıldığını belirten haberi Beyru 2 Temmuz tarihli gazeteden naklediyor (s. 127). Tez yazarı ise 3 Temmuz’dan. Oysa *Hizmet*’in 1887 yılında 3 Temmuz tarihli sayısı yok. Gazetenin 65. sayısı 2 Temmuz, 66. sayısı 6 Temmuz tarihini taşıyor. Tez yazarı muhtemelen Beyru’nun tarihi yanlış okuduğuna hükmetmiş ve doğrusunu(!) yazarak, Beyru’dan görmediğine kendini ikna etmiş olmalı. Tez yazarı Beyru gibi haberi nakletmemiş, tırnak içinde italik olarak aktarmış: “Şehrimizde Hamidiye mahallesiyile Karakapı semtinde çiçek illetinin şiddetlice hüküm sürmekte olduğu haber veriliyor. Geçenlerde ithaz olunduğu üzere çiçekli çocukların hamamlara götürülmemesi ve diğer çocuklarla temas ettirilmemesi tedbirin gereği olarak gerekli merciin nazarı dikkatine celb eyleriz?” (s. 84). Gazetede ise haber aynen şöyle: “Şehrimizde ‘Hamidiye’ mahallesiyile Karakapı semtinde sakin muhacirin etfalinde çiçek illetinin şiddetlice hüküm sürmekte olduğunu haber veriyorlar. // Geçenlerde de itibaz olunduğu üzere çiçekli etfalın hamamlara götürülmemesi ve diğer çocuklarla ihtilal etdirilmemesi tedabirinin tekiden ıcrası zımnında merciiinin nazar-ı dikkatini celb ederiz.” Mademki Beyru’nun haber özetini beğenmiyoruz, bari gazeteden tam ve doğru aktarmamız gerekmez mi? Ama mesele bir mevzuyu ortaya koymak değilse, başkasının emek verip ortaya koyduğu meseleyi kaynaklara ve cümlelere takla attırarak yağmalayıp bir şey yapmış gibi göz boyamaksa, iş başarılıdır, başarılmaya da devam edilmektedir.

Devam ediyorum. Sonraki gazete haberine yapılan atıf, 31 Ocak 1888 tarihli. Tez yazarı önce Bayındır ve Turgutlu’da günde 4-5 ölüme neden olan çiçek hastalığından söz ediyor ki, bu bilgiyi Beyru’dan (s. 128) aldığı anlaşılıyor. Ama yetinmiyor, gazeteden aynen alıntı yapıyor: “Bayındır ve kasaba yörelerinde şiddetli hüküm sürmekte olan çiçek illetinden yirmi dört baş vefayat vuku bulunduğunu haber aldık. Heyet-i Sıbhıye’den hastalığa çare bulunmasını bekleriz?” (s. 84-85). Oysa gazetede haber aynen şöyle: “Bayındır Kasaba ve kazasında şiddetle hükümferma olmakda bulunan çiçek illetinden yevmi dört beş vefiyat vukuubulmakda olduğunu istihbar eyledik. // Şediden çare indifanın istihsalini beyet-i sıbhıyeden bekleriz.” Bunun neresi düzeltilebilir? Tez yazarının bu facia boyutundaki hatalarını öncelikle kimin görmesi gerekir? Bir şey daha, tez yazarı Beyru’da gördüğü bu bilgiyi ondan görmemiş de gazetede kendi bulmuş gibi yaparken de kendini ele veriyor. Zira Beyru gazetesinin tarihini 31 Ocak şeklinde veriyor. Tez yazarı da 31 Ocak diyor, hem de iki kez (s. 85). Oysa gazetede doğal olarak “31 Kanunısanı” şeklinde geçiyor. Yani şecaat arz edilirken sirkat söyleniyor.

Tez yazarı çiçek hastalığının Menemen kazasında da sürdüğünü belirterek birden bire tarih belirtmeksizin 6 yıl sonraya 1894 yılına atlıyor. Ve yine *Hizmet*

gazetesinin 18 Nisan 1894 tarihli nüshasına atıfla Menemen kazasında da çiçek hastalığı görüldüğüne dair duyumlar içeren haberdan bahsediyor. Haberin detayında farklı bilgiler bulunmakla beraber tez yazarının bunları atladığı görülüyor. Görebildiğimiz kadarıyla bu gazeteye Beyru'da atıf yok. Tez yazarının bu haberi doğrudan gazetede tarayıp da mı bulduğu yoksa başka birinde mi gördüğünü bilemiyorum. Şimdilik kendi çabasıyla ulaştığı kaynak olarak değerlendiriyorum. Bundan sonraki atıf için, bu kez 3 yıl geri dönerek, *Hizmet*'in 1 Ağustos 1891 tarihli sayısındaki, Kemer istasyonu yakınındaki Çingenerler arasında, çiçek hastalığının yaygın olmasıyla ilgili habere atıf yapılıyor (s. 85). Tez yazarı bu kez bilgiyi Beyru'dan (s. 128) almış, ama gazeteyi kaynak göstermiş. Oysa gazetede konuyla ilgili olup, tezde yer verilmesi gereken ayrıntılar var. Ama tez yazarı bu kez gazeteye bakmadan, Beyru'nun bilgileriyle yetinerek, fakat gazeteyi kaynak göstererek yoluna devam etmiş. Nasıl olsa diğer alıntılarla gazete kaynaklı bilgileri gazeteden aldığına dair yeterince inandırıcılık sağladığını düşünmüş olmalı. Tez yazarı, 1896 yılındaki kısa süreli salgınla ilgili kaynağa dayalı bilgi vermeden, Haziran 1909 tarihine atlıyor (s. 85-86). 1909 salgını için *Ahenk* gazetesinin 6 ve 12 Kasım 1909 tarihli nüshaları kullanılmış (s. 85-86). Ancak tez yazarının bu bilgileri, bu kez Beyru'da değil, Karayaman'da (s. 175, 176) görerek tespit ettiği anlaşılıyor.

III. Bölümün üçüncü ana başlığı "Sıtma" (s. 86). Alt başlıkları ise, "Sıtma Hakkında Genel Bilgiler" (s. 86-89) ve "İzmir'de Sıtma" (s. 89-91) şeklindedir. İzmir'le ilgili başlık altında atıf yapılan gazeteler *Hizmet*'in 28 Aralık 1889, 1 Şubat 1890 ve 22 Temmuz 1890 tarihli nüshalarıdır. Her üç gazetede de bilgilere Beyru da atıf yapmıştır (s. 134-135). Hatta 28 Aralık tarihli gazeteye atıf yaptığı bilgilerin (s. 89) aynen Beyru'dan (s. 134) alındığı da apaçık görülüyor. 22 Temmuz tarihli gazeteden yapılan alıntılara eğilince görüntü ilginçleşiyor. Beyru, haberin Yenikale bataklığının kurutulması için halktan yardıma başvurulması kısmına atıfta bulunuyor. Tezde de aynısı var ama gazeteden. Tezde bu bilginin devamında, aynı haberdeki, kimlerin kaç kuruş yardım yaptığına dair ayrıntısı naklediliyor; doğal olarak gazeteden. Bu normal bir durum ve Beyru nakletmiyor. Ancak devamında Beyru şöyle diyor: "*Yenikale bataklığının bu çabalar sayesinde, 1891 senesi sonlarına doğru tamamen kurutulduğu ve böylece, İzmir kentini tehdit eden bir sıtma kaynağının daha yok edildiğini görüyoruz*" (s. 135). Beyru bu bilgiye herhangi bir referans göstermemiş. Tezde aynı bilgi şöyle veriliyor: "*Tüm bu çalışmaların sonucunda 1891 senesi sonlarına doğru Yenikale bataklığının tamamen kurutulduğu ve böylece İzmir kentini tehdit eden bir sıtma kaynağının daha yok edildiğini Hizmet Gazetesinin haberinden anlamaktayız*" (s.90). Beyru'daki bilginin kaynağı yoktu, tezde aynı bilginin kaynağının *Hizmet* gazetesi olduğu belirtiliyor ve devamında gazeteden, 1891 yılı sonuna ait olduğu intibayı uyandıran şu bilgi aynen aktarılıyor: "*Şehrimizin havasını öteden beri ihlal etmekte olan bu bataklık (Yenikale bataklığı) doldurulduğu halinde havamız ferkalade temiz olduğundan, her türlü iyiliğe layık olan memleketimizin bu suretle mükemmeliyetliğini kazanacağı gibi, orası İzmir için güzel bir ordugâh olabileceğinden böyle iki mühim noktadan faydaya şabıt olan ve civarın doldurulmasında gösterilen hizmet ne derecede takdire şayan ise bunun hizmetkârını takdir ederiz*"(s. 90). Fakat atıf yine 22 Temmuz 1890 tarihli *Hizmet* gazetesine

yapılıyor. Acaba bir yanlışlık mı var diye gazeteye bakıyorum: “*Şehrimizin havasını ötedenberi ihlal etmekte bulunan bu bataklık doldurulduğu halde havamız fevkalade peyda-yı safvet ederek zâten her türlü bahşayış-i fıtrata malik olan memleketimiz bu suretle de iktisab-ı mükemmeliyet edeceği gibi orası İzmir için güzel bir ordugah olabileceğinden böyle iki mühim noktadan fevaid-i keülliyesi meşhud olan bir mahallin imlasında gösterilen uluvv-ı himmet ne derece şayan-ı takdir ise bu himmetin kadrini takdir ederek muavenete şitab etmek de erbab-ı hamiyetimiz için ol kadar şayan-ı tabsindir.*”

Şimdi bu nedir? Bu alıntının 1891 yılı sonlarına ait olmadığına mı, 1890 Temmuz’undaki haberin 1891 yılına aitmiş gibi sunulmasına mı, ama dipnotta doğru tarihin verilmesine mi, gazetede ki metnin güya aynen aktarılmış gibi gösterilerek rezil edilmesine mi, Beyru’nun kaynak göstermeden verdiği bilginin ilgisiz bir atf ve alıntı ile sunulmasına mı, hangisine şaşırırım bilemedim. Meselenin bir mevzuyu ortaya koymak ve izah etmek olmadığını; alıntı, dipnot, asıl kaynağa referans gibi unsurların bir arada bulunduğu, bilimsel görünümlü metin oluşturma uyanıklığı olduğunu ve bunun da istisna olmadığını görüldüğünde ne düşünülür?

III. Bölüm’ün dördüncü başlığı “Kuduz” (s. 91-93). Yaklaşık iki sayfalık bilgilerin yarısı kuduz hastalığı ve aşı ile ilgili. Diğer yarısı da İzmir’deki kuduz vakalarının İstanbul’a sevk edilmesiyle ilgili ve bilgiler arşiv belgelerine dayandırılmış. Konu ile ilgili gazete hiç kullanılmamış.

III. Bölüm’ün beşinci başlığı, “Tifo (Karahumma) Hastalığı” (s.93-94). Alt başlığı “Humma-i Loğusa Hastalığı” adını taşıyor. İzmir’de tifo konusunda *Hizmet* gazetesinin 5 ayrı nüshasına atf var. İlk atf yapılan gazeteler, 11 ve 26 Haziran 1889 tarihli sayılardır ve Eşme, Kula ve Selendi’deki tifo hastalığıyla ilgili bilgi aktarılmaktadır (s. 93-94). Aynı bilgileri Beyru da aynı gazetelere atf yaparak vermektedir (s. 132). Devamında, *Hizmet* gazetesinin 5 Nisan ve 21 Nisan 1891 tarihli sayılarına atf yapılmaktadır. Konu İzmir’de tifo salgını ile ilgili alınan önlemlerdir (s. 94) ve aynı gazetelere Beyru da aynı bilgiler için atf yapmaktadır (s. 131-132). Son atf 25 Aralık 1886 tarihli gazete yapılmakta olup, lohusa hastalığı hakkındaki önlemlerle ilgilidir (s. 95) ve aynı habere aynı bilgiler için Beyru da atf yapmaktadır (s. 134). Tezin bu son kısmındaki atıflarda, gazeteye giderek alıntı yapma ihtiyacı hissedilmemiş, Beyru’nun aktardığı bilgilerle yetinilmiştir. Yani buraya kadar okuyucuda yeterince bilgilerin ana kaynaktan aktarıldığına dair kanaat oluşturduğuna inanan yazar, son kısımlarda Beyru’daki bilgilerle yetindiğinin fark edilemeyeceğini düşünmüş olmalı.

Tezde toplam 79 gazete atfı var. Bunların en az 10 tanesi aynı gazete yapılan atf. Dolayısıyla 69 ayrı gazete nüshasının kullanıldığını söyleyebiliriz. Atf yapılan sadece birkaç gazete hariç tamamına yakını Beyru’nun kitabında bulunmaktadır. Az bir kısmı da yukarıda belirtilen diğer çalışmalarda bulunmaktadır. Tezin konusunun ana eksenini de bu gazetelerden aktarılan bilgiler oluşturmaktadır. Beyru bunları kullanarak, dönemin İzmir’indeki salgın hastalıkları meselesini büyük emek ve vukufle kitabında ortaya koymuştur. Dolayısıyla aynı kaynaklardan yararlanarak yeni bir sonuç çıkarmak için ortada bir boşluk görülmesi

gerekir. Bu boşluk nerede görülmüştür ki, Beyru'nun atıflarını kullanarak ve onları kullanırken bir tanesine bile lütfen atıfta bulunmadan bir yüksek lisans tezi hazırlatma ihtiyacı doğmuştur? Birincisi böyle bir çalışmanın tez konusu seçilmesi hatalıdır. İkincisi Beyru'nun ortaya koyduğundan bir adım ileriye götürülemediği konunun tez olarak kabulü de hatalıdır. Üçüncüsü bu çalışma büyük ölçüde Beyru'nun kitabından ve belirtilen diğer çalışmalardan intihaldir. Kullanılan yöntem itibarıyla da nitelikli/ustaca intihaldir.

Belge Atıflarında İntihal Örnekleri

Tezin ana omurgasını, Beyru kılavuzlu gazete kaynaklı bilgiler oluşturmaktadır. Ancak akla kullanılan arşiv belgelerinin ne işe yaradığı sorusu gelebilir. Bunu anlayabilmek için birkaç belgeyi de kontrol etmeye çalışalım. Tezin giriş bölümünde kullanılan ilk arşiv belgesi *Y.A.RES.* 95/2'dir. Bu belgeye ve eklerine, 46-49 ve 51 numaralı dipnotlarla beş atıf yapılmıştır (s. 12-13). “Bu belgeleri tez yazarı arşivi tarayarak mı bulmuştur” sorusunu, bunca tecrübeden sonra şüpheyle karşıladığım için, çok uzağa da gitmeden, hemen bu dipnotların bir öncekinde atıf yapılan G. Doğan'ın makalesine¹⁹ bakma ihtiyacı hissettim. Hiç de yanılmamışım. Doğan da söz konusu makalesinde ilgili belgeye tam beş kez atıfta bulunmuş. Konular da aynı. İki fark var: Birisi alıntı ifadeler aynı olsa bile, aynı bilgileri tez yazarı ifadeleri değiştirerek vermiş. İkincisi, tez yazarı arşiv belgelerinin künyelerine belgelerin tarihini ve ek (lef) numaralarını eklemiş. Belgeden yapılan alıntılar ise aynı. Mesela; “...illet-i sâriyye vukû`âtını meclis-i hükümet karantina idâresine ihbâr etmiş etibb`anın vazıfe-i mahsûsiyyesi cümlesinden olduğu hâlde konsolos-ı mümâ-ileyhin vukû`âtı ihbâr edemeyeceğini resmen beyân etmiş... olduğundan dolayı müte`essif” olunmuştur” (Doğan, 103; Çiftçiöğlü, 12). “...Paris ve Venedik Konferanslarının abkâmı dahi bunlara ma`tüf ve mahsûs bulunduğu hâlde İngiltere Hükümetinin o tesbütte icra`ât-ı sıhhiye vesilesiyle oralarca müdâhalâtı artırması...” (Doğan, 103; Çiftçiöğlü, 13). “...Hükümet-i Mısriyye ve Millet ta`bîrâtı” (Doğan, 104; Çiftçiöğlü, 13). Yani tez yazarı belgelerden üç aynen alıntı yapmış, üçü de aynı belgelerden Doğan tarafından da alıntılanmış. Siz olun da, bu tezdeki belgelere tez yazarının arşiv tarayarak eriştiğine inanın. Devam edelim. Tezde bundan sonra kullanılan arşiv belgesi, *BEO.* 42 / 3086 (s. 14) ve aynı belgeyi Doğan da kullanmış (s. 104). Bundan sonraki belge *BEO.* 112/8334 (s. 14) ve Doğan da aynı alıntıyı yaparak kullanmış (s. 105). Ardından gelen belgeler; *Y.A.HUS.* 271/76; *Y.A.HUS.* 256/4; *A.MKT.MHM.* 574/6; *Y.A.RES.* 98 /41 ve *Y.A.HUS.* 394/44 (s. 15) de Doğan tarafından aynı bilgiler verilerek kullanılmış (s. 105). Giriş bölümünde yer alan ve bu belgelere de atıf yapılarak muhtelif çalışmalardan derlenen bilgiler için arşiv belgesi gösterme hevesi ilginç. Zira verilen bilgilerin hiçbiri doğrudan tez konusuyla ilgili değil. Alıntı yapılan çalışmalara kompleks yapmadan atıfta bulunulmuş olsa, o çalışmaların kaynaklarını görmüş gibi yaparak veya görüp künyeye tarih ve ek numarası ilave etme uyanıklığı gösterme

¹⁹ Güner Doğan, “Osmanlı İmparatorluğu'nda Karantina Uygulaması ve Venedik Uluslararası Sıhhiye Konferansı”, *Türkiyat Araştırmaları*, S. 15 (Güz 2011), Ankara 2011, ss. 91-110.

çabası olmamış olsa, gereksiz bilgi ve zorlama yorumlar dışında, bu bilgilere fazla bir söz söyleme gereği duyulmayabilirdi.

Fazla detaya girmeden birkaç kontrol daha yapmaya çalıştım. I. Bölüm’de kullanılan ikinci belge BOA. *Y.EE.KP* 11/1045’dir (s. 31) ve Yetkin de aynı belgeye atıf yapmıştır (s. 378). Kontrol sırasında tespit edilen ve bazı yayınlarda bulunan diğer belgeler şöyle sıralanabilir: *Y.MTV*, 202/115 numaralı belge (s. 33), Ayar tarafından da kullanılmıştır (s. 175)²⁰. *Y.EE.KP*, 12/1102 numaralı belge ve ekleri (s. 34, 35), Ayar tarafından da kullanılmıştır (s. 179). 2 kez kullanılan *Y.EE.KP*. 11/1095 numaralı belge ve ekleri (s. 35), Ayar tarafından da kullanılmıştır (s. 176). 4 kez kullanılan *A.MKT.MHM*, 566/16 numaralı belge ve ekleri (s. 35,36), Ayar tarafından da 3 kez kullanılmıştır (s. 177, 179, 180). Ancak belgenin farklı içeriklerine de atıf yapılmıştır. *Y.EE.KP*, 11/1100 numaralı belge (s. 36) Ayar tarafından da kullanılmıştır (s. 175-176). iki kez kullanılan *Y.PRK.SH*, 6/46 numaralı belge ve ekleri (s. 37), Ayar tarafından da kullanılmıştır (s. 180). *A.MKT.MHM*, 567/5 numaralı belge (s. 40), Ayar tarafından da kullanılmıştır (s. 180).

Belgelerin önemli bir kısmının kullanımında da nitelikli intihal olduğu, bu örneklerden anlaşılıyor. Bu nedenle diğerlerini kontrol etmiyorum. Ancak şunu belirtmeden de geçmek istemiyorum: Tezin ana omurgasını gazete kaynaklı bilgiler oluşturuyor ve onların da tamamına yakınının nitelikli intihal yoluyla teze aktarılmış olduğunu belirtmeye çalıştım. Tez dikkatle incelendiğinde, arşiv belgelerinin, tezin ana omurgasını oluşturan basın kaynaklı bilgileri tekrar eden veya destekleyen bilgiler içerdiği görülebiliyor.

Başka Çalışmalardan Doğrudan İntihal Örnekleri

Tezin konusu Beyru’nun eserinde basın eksenli olarak ayrıntılı bir şekilde ele alındığı için, nitelikli intihal daha çok bu eserden yapılmış. Fakat bu durum tezde “doğrudan intihal” örneklerinin olmadığı anlamına gelmiyor. Nitekim kontrol ettiğim birkaç örnekten elim boş dönmedim. Daha fazla örnek arama ihtiyacını da duymadım. Yukarıda belge intihallerini kontrol ederken Doğan’dan yapılan intihalin yalnızca belgelerden değil, metinden de yapıldığını fark ettim. Hiçbir yerinde atıf bulunmayan, alıntı olduğunu gösteren tırnak işareti veya italik yazımı da olmayan şu uzun paragraf, açıkça doğrudan intihaldir: “1898 yılının ortalarına doğru Meclis-i Subhîye’ye gelen bir haber, uzun zamandır bilinen ve sürekli olarak mücadele edilen ve yabud en azından edilmeye çalışılan bir olayın benzerini hatırlatmıştır. Cidde’de yaşanan bir gelişme ve onun hemen akabinde yaşanan diplomatik kriz, İmparatorluğun son zamanlarda yaşadığı sıkıntılı günlerin bir özeti gibidir. Yine bu olay, bir bakıma Düvel-i Muazzama’nın asıl niyetinin ne olduğunu açıkça gözler önüne sermiştir. Olayın teferruatı şu şekildedir: Cidde”de 1898 Ekim ayında, iki farklı yerde görülen veba salgınından ilginç bir şekilde kimsenin haberi olmamıştır. Söylendiği kadaryla hayat durma noktasına gelmiş, bölgede yaşayanlar tedirgin

²⁰ Mesut Ayar, “1900 İzmir ve 1901 İstanbul Salgınları Bağlamında Vebanın XX. Yüzyıl Başlarında Osmanlı İmparatorluğu’nda Devam Eden Etkisi”, *History Studies*, 2/2 (2010), s. 175-178.

hâlde kaçışmaya başlamışlardır. Bu durumdan, İngiliz Konsolosunun dışında, kimse haberdar değildir. Bir süre sonra yaşanan gelişme, fısıltı hâlinde ve daha sonra yüksek sesle dillendirilmeye başlanılmıştır. Osmanlı İmparatorluk yetkilileri de yaşandığı söylenen ve İngiltere Konsolosu tarafından yayılmaya çalışılan bu gelişmeyi nihayetinde duymuş ve işin aslını öğrenmek ve gereken tedbirleri almak için harekete geçmiştir. İlk iş olarak Karantina idaresi'nde çalışan Doktor Mehmed Hüseyin Efendi görevlendirilmiş ve kendisine işin aslını öğrenmesi talimatı verilmiştir. Doktor Mehmed Hüseyin Efendi, bölgede gerekli tabkikatu yapmış ve bu söylentiyi yayan İngiliz Konsolosundan durumun aslını öğrenmeye çalışmıştır. Ancak tüm çabalarına rağmen İngiliz konsolosluğundan "malumat verilemeyeceği ve bilginin kendilerinde saklı olduğu" şeklindeki bir cevap almış ve bu cevabı İstanbul'a bildirmiştir" (Çiftçioğlu, s. 11-12). Tezdeki bu paragrafın hemen aynısı, Doğan'ın makalesinde şu şekilde yer alıyor: "1898 yılının ortalarına doğru Meclis-i Sıbbiye'ye gelen bir haber, uzun zamandır bilinen ve sürekli olarak mücadele edilen, en azından edilmeye çalışılan bir olayın benzerini hatırlatıyordu. Ciddé'de yaşanan bir gelişme ve onun hemen akabinde yaşanan diplomatik kriz, İmparatorluğun son zamanlarda yaşadığı sıkıntılı günlerin bir özeti gibiydi. Yine bu olay, bir bakıma Düvel-i Muazzama'nın asıl niyetinin ne olduğunu açıkça, anlaşılır bir şekilde gözler önüne seriyordu. Olayın teferruatı şu şekildeydi: Ciddé'de 1898 Ekim ayında, iki farklı yerde görülen veba salgınından ilginç bir şekilde kimsenin haberi olmamıştı. Söylendiği kadyıyla hayat durma noktasına gelmiş, bölgede yaşayanlar tedirgin hâlde kaçışmaya başlamışlardı. Bu durumdan, İngiliz Konsolosunun dışında, kimse haberdar değildi. Bir süre sonra yaşanan gelişme, fısıltı hâlinde ve daha sonra yüksek sesle dillendirilmeye başlandı. Osmanlı İmparatorluk yetkilileri de yaşandığı söylenen ve İngiltere Konsolosu tarafından yayılmaya çalışılan bu gelişmeyi nihayetinde duymuş ve işin aslını öğrenmek ve gereken tedbirleri almak için harekete geçmişti. İlk iş olarak Karantina İdaresi"nde çalışan Doktor Mehmed Hüseyin Efendi görevlendirilmiş ve kendisine işin aslını öğrenmesi talimatı verilmişti. Doktor Mehmed Hüseyin Efendi, bölgede gerekli tabkikatu yapmış ve bu söylentiyi yayan İngiliz Konsolosundan durumun aslını öğrenmeye çalışmıştı. Ama İmparatorluk yetkilisi yaşayacağına hiç ihtimal vermediği bir gelişmeyi payitahta bildirmek zorunda kaldı. Konsolosluk gerekli malumatı veremeyeceğini, bilginin kendi ellerinde saklı olduğunu bildirmişti" (Doğan, s. 102-103).

Tezde Doğan'dan yapılmış başka intihallerin de olduğu anlaşılıyor. Mesela hiçbir atıf bulunmayan şu bilgilerle, Doğan'ın makalesinde yer alan hemen altındaki bilgiler, acaba ilgisiz mi: "Fransa üzerinde durduğu bir diğer husus ise ticaret gemilerinin karantinaya tabi tutulmaları meselesidir. Zira Doğu'dan gelecek ticaret gemilerinin karantinada bekletilmeleri, İngiltere ve diğer devletlerde olduğu gibi, kendi ticaretlerini de sekteye uğratmaktadır. Bu bakımdan Fransa, sağlık konferanslarında konuyu sürekli gündemde tutmaya çalışmıştır. Nihayetinde istediği sonuca ulaşan Fransa, başlangıçta kırk gün olan karantina süresinin on güne kadar düşmesini sağlamıştır. Ancak Fransızlar, bu süreden de memnun kalmamışlar ve karantina süresinin tamamen kaldırılmasına yönelik arayışlar içerisine girmişlerdir" (Çiftçioğlu, s. 14). Atıfsız bu metnin karşılığı Doğan'da şu şekilde yer alıyor: "Fransa, Doğu'dan gelecek ticaret gemilerinin karantinada bekletilmelerini, İngiltere ve diğer devletlerde olduğu gibi, kendi ticaretinin sekteye uğramasından dolayı hoş karşılamıyordu. Bu bakımdan konferanslarda devamlı surette gündemi karantina sürelerinin kısaltılması yönünde meşgul ediyordu. Bu meşguliyet, aşağıda değinileceği üzere fayda vermiş ve başlangıçta

kırk gün olan karantina süresi nihayetinde on güne kadar düşürülmüştü. Fransızlar, bu süreden de memnun olmadılar ve alternatif bir yola başvurdular” (Doğan, s. 104).

Tezdeki bütün intihalleri sıralamak, hem bütün metni kontrol etmek gibi zahmetli, hem de tezin önemli bir kısmını buraya aktarmayı gerektirecek bir iş gibi görünüyor. Bu yüzden örneklerden bazılarının sadece sayfa bilgisini vermekle yetineceğim. Tezde Beyru’dan aynen alıntılanarak verilen bir buçuk sayfalık tablonun (s. 16-18) hemen altındaki paragrafta hiçbir atfı yoktur ve Beyru’dan (s. 89-90) aynen intihaldir.

Tezin “İzmir’de Kolera” başlığı altındaki ilk paragraf, aynen aşağıdaki gibidir ve tırnak içine alınmamış, italik yazılmamış veya verilen bilgiler için hiçbir kaynağa atıfta bulunulmamıştır: *“XIX. yüzyıldan itibaren sanayileşen Avrupa ülkelerinin yayılma alanı olarak seçtikleri Osmanlı İmparatorluğu’nun Ege Bölgesi ve onun dışı açılan kapısı İzmir, Doğu Akdeniz’de önemli bir liman kenti olarak canlanmaya başlamıştır. 1850’lerden itibaren devletin en önemli ihracat limanı olan İzmir’in hinterlandıyla bağlanması gecikmemiştir. Bölgenin yer altı ve yer üstü zenginlikleriyle de ilgilenen emperyalist devletler, alt yapı yatırımlarını ve sermaye akışını gerçekleştirirken bölgenin demografik yapısını da farklılaştırmışlardır. Bölgenin kısa sürede böylesine farklılaşmaya uğraması, önemli sağlık sorunlarını da beraberinde getirmiştir”* (s. 47). Şimdi bu paragrafı Yetkin’in kolera ile ilgili makalesindeki şu kısım ile karşılaştıralım²¹: *“19.yy.dan itibaren sanayileşen Avrupa ülkelerinin yayılma alanı olarak seçtikleri Osmanlı İmparatorluğu’nda Ege Bölgesi ve onun dışı açılan kapısı olan İzmir, Doğu Akdeniz’de önemli bir liman kent olarak canlanmaya başlamıştı. 1850’lerden itibaren devletin en önemli ihracat limanı olan İzmir’in hinterlandıyla bağlanması gecikmedi. Bölgenin yer altı ve yer üstü zenginlikleriyle de ilgilenen emperyalist uluslar, alt yapı yatırımlarını ve sermaye akışını gerçekleştirirken bölgenin demografik yapısını da farklılaştırdılar. Bölgenin kısa sürede böylesine farklılaşmaya uğraması, önemli sağlık sorunlarını da beraberinde getirdi”* (s. 7). Bu paragrafın ardından gelen ikinci paragrafın başındaki iki cümleden sonraki kısım (s. 47-48), Yetkin’in aynı yazısından (s. 7-8), bazı kelime değişiklikleri ile aynen aktarılmıştır. Paragrafın sonunda, Yetkin’in 8. sayfasına atıf bulunmakla beraber, tırnak içine alma veya italik yazma söz konusu değildir.

Tezin ileri sayfaların göz atarak rastgele bir atıfsız bilgi seçtim. Sonuç: Karayaman, s. 176’dan alınan şu kısım, aynen alıntılandığı halde hiçbir atıfa mazhar olamamıştır: *“frenji, sadece hastalığa yakalanan kişiyi değil, genetik yolla yeni doğan bebeklere de geçtiği için, bütün toplumu etkileyen bir sorun haline gelmiştir. Toplum frengiye yakalananlarla ilişkisini kesmiş, onları dışlamış ve kız alıp vermemiştir. Böyle olunca da frengiye yakalananlar hastalığını gizlemiş, bu da hastalığın hızla yayılmasına neden olmuştur”* (s. 73).

Bu durum, tezde doğrudan intihal örneklerinin de hiç azımsanmayacak oranda olduğunu göstermeye, sanırım yeterlidir.

²¹ Sabri Yetkin, “Kolera Günlerinde İzmir (1910-1911)”, *İzmir Kent Kültürü Dergisi*, Sayı 3 (Mart 2001), ss. 7-18.

İntihal, Alıntı ve Nitelikli/Ustaca İntihal

Akademik bir çalışmada başka bir eserden alıntı yapmanın çeşitli kuralları vardır. Bunlar genelde metodoloji derslerinde ve şimdilerde de lisansüstü öğretimde zorunlu kılınan etik derslerinde verilmektedir. Ancak üniversitelerimizde hazırlanan tezlerin önemli bir kısmında bu kurallar ihlal edilmektedir. 2016 yılında basına da yansıyan üniversitelerimizdeki yüksek lisans ve doktora tezlerinde özgünlük ve intihal araştırması²², bu konu ile ilgili yaraya parmak basan bir çalışma. Araştırmayı yapan Ziya Toprak'ın çalışmasına göre, bir akademik çalışmada bulunması gereken temel olgu özgünlük, olmaması gereken ise intihaldir.²³ Toprak, çalışmasında 470 yüksek lisans, 130 doktora tezini *Turnitin* benzerlik programı ile incelemiş ve benzerlik oranını %28,7 olarak belirlemiştir. Bu oran, çalışma öncesinde belirlenen %15'lik eşik değer, neredeyse iki katıdır. Çalışmada incelenen tezlerin 207'si %34,5 oranıyla yüksek intihal içermektedir. Sadece yüksek lisans tezlerinde bu oran %36,81'e, yüksek intihal içerenlerde %38,69'a yükselmektedir [s.6-7]. Eğitim bilimleri alanıyla ilgili tezler üzerine yapılan bu araştırmanın sonuçlarının, diğer alanlarda farklı olduğunu düşünmüyorum. Dolayısıyla, Toprak'ın da belirttiği gibi, üniversitelerimizdeki etik sorunlar ciddi boyutlara ulaşmış durumdadır. Ayrıca vurgulamak gerekir ki, akademik çalışmaların değerlendirilmesinde kullanılması gereken ilk ölçü, etik kurallara uygunluktur. İkinci sırada bilimsel katkı veya özgünlük gelmektedir. Hatta etik kurallara uygun olmayan bir eserin, bilimsel açıdan değerli olması da mümkün görülmemektedir.²⁴

Bir başka sorun da intihalin neden yapıldığı, akademisyenlerin intihale neden başvurdukları sorunudur. TÜBA'nın 2002 yılında hazırlamış olduğu raporda, intihalin nedenleri dört başlık altında toplanmış: *"Bunlardan ilkinin eğitim eksikliği olarak tanımlayabiliriz. Bireylere akademik yaşamlarının ilk yıllarında bilimsel araştırma eğitiminin ve disiplininin verilememesi bu tür davranışların nedeni olabilmektedir. İkinci etken bireysel özelliklerle açıklanabilecek unsurları içermektedir. Bireylerin bir an önce yükselme, ün kazanma arzuları ve hırsları nedeniyle uydurma ve aşırma yapımaları bu grup içinde değerlendirilmektedir. (...) Üçüncü etken bilimde niceliğin niteliğin önüne geçmesi olarak tanımlanabilir. Fazla sayıda yayın yapma ile bilimsel saygınlığın artacağı yanılgısı (...). Son etken ise mali nedenler içinde gruplandırabileceğimiz burs, proje veya sanayi desteğini yitirme korkusuyla yapılan etik dışı davranışları kapsamaktadır."*²⁵ Hangi gerekçeyle olursa olsun hak etmeden, bilimsel bilgi üretmeden elde edilen bir unvan veya makam, akademik

²² <http://www.hurriyet.com.tr/yok-ulusal-tez-merkezi-verilerine-gore-44-universitenin-doktora-tezi-yok-40152276> (Erişim Tarihi 29.12.2017)

²³ Ziya Toprak, "Türkiye'de Akademik Yazı: İntihal ve Özgünlük", [s.3] https://www.academia.edu/34487496/T%C3%9CRK%C4%B0YEDE_AKADEM%C4%B0K_YAZI_%C4%B0NT%C4%B0HAL_VE_%C3%96ZG%C3%9CNL%C3%9CK_ACADEMIC_WRITING_IN_TURKEY_PLAGIARISM_AND_ORIGINALITY (Erişim Tarihi 26.12.2017)

²⁴ Ali Birinci, *Tarihın Kara Kitabı Tarihçiliğimizde Usul ve Ahlak Meseleleri*, Hitabevi, Ankara 2014, s. 230.

²⁵ Nazan Özenc Uçak ve Hatice Gülşen Birinci, "Bilimsel Etik ve İntihal", *Türk Kütüphaneciliği*, 22/2 (2008), s. 192.

etik açısından kabul edilebilir olmamalıdır. Ne yazık ki üniversitelerimizde yaygınlaşmaya başlayan bir olgu var: “*Hak, her ne şekilde olursa olsun ele geçirilendir, hak edilen bir şey değildir.*”²⁶ Birçok akademisyen, ne yazık ki bu zehirli ama cazip ilkeye kurban gitmektedir. Akademik basamakları hızla aşmak için, her bir basamağa uygun etik ihlaller geliştirilmektedir. Yabancı dil barajını aşmak için gayrimeşru yollarla, “*hiç bilmediği dilden yüksek puan alan*”lar,²⁷ lisansüstü sınavları sahte belgelerle savuşturanlar, lisansüstü tezleri intihallerle ve muvafık jürilerle aşanlar, öğretim üyesi kadrosuna atanırken gerekli olan yayınları, sen-ben-bizim oğlan dergileri ve hakemleriyle aşanlar gibi, ne yazık ki bilinen, fakat akademinin karanlık dehlizlerinde görmezliğe bulanarak gerçekler bunlardan bazılarıdır.

İntihal ya da aşırma (plagiarism), “*başka bir yazarın eserini çalarak, kendisinin gibi göstermek demektir.*”²⁸ İntihal yapmamak için başkalarına ait bilgi, fikir ve yorumların alıntılanması, iktibas veya kullanılmasında dikkat edilmesi gereken bazı temel hususlar vardır. Daha önce “*beyin terleriyle*” bir alana katkı koymuş olanların hakkını vermek, çoğu kere zannedildiği gibi “*bir nezaket ve lütuf değil*”, bir mecburiyettir.²⁹ Atıf, iki temel zorunluluğu karşılamaktadır; birincisi bilginin kaynağını gösterir, ikincisi ise kendisinden önce yapılanlara işaret edilmesini sağlar. Hiçbir araştırmacı, bu hususta keyfi davranmak hakkına sahip değildir.³⁰ Tarihçinin intihali usulsüzlük olabileceği gibi, etik dışı davranış veya başka bir ifade ile ahlaksızlık da olabilir.³¹ Aradaki fark, intihale konu olan çalışmada kendini gösterir.

İ. Aydın, konuyla ilgili kitabında izahını yaptığı bu hususları, “*alıntulamada nyulacak kurallar*” başlığı altında şöyle sıralamaktadır: “*Alıntı yapılan eserin alenileşmiş olması*”, “*Alıntılanan eser, ana eserin önemli bir bölümünü oluşturamaz*”, “*Alıntılanmanın belli olacak şekilde yapılması gerekir*”, “*Alıntı yapmak, yazarın eserinin ana unsuru olamaz, bir yan unsur olarak kalmalıdır*”, “*Alıntının kaynağının yeterli ve dürüst bir biçimde gösterilmesi gerekir*”, “*Alıntılanan içeriğin değiştirilmemesi, çarpıtılmaması doğru aktarılması*”.³² Yazar, bu hususları başlıklar halinde vererek izahlar yapıyor ve bazen de alt başlıklar koyarak, kendi içinde ayırmalara gidiyor. Aydın, bundan sonra, intihalin çok farklı biçimlerde görülen, yaygın bir etik ihlal olduğunu belirterek, bazı türlerini şöyle sıralıyor: 1- “*Kasıtsız aşırma (unintentional plagiarism) ya da istemeden aşırma (inadvertent plagiarism)*”, 2- “*Kasıtlı aşırma (intentional plagiarism) ya da tam aşırma (complete plagiarism)*”, 3- “*Doğrudan aşırma (direct plagiarism)*”, 4- “*Yeniden ifade ederek aşırma (paraphrased plagiarism)*”, 5- “*Mozaik aşırma (mosaic plagiarism-patch writing)*”, 6- “*Dolaylı atıf - Kaçak atıf (aggregator)*” (ss. 159-160). Devamında, intihalin kaynak gösterilerek

²⁶ Birinci, *Tarihin Kara Kitabı*, s. 172.

²⁷ <https://www.yenisafak.com/gundem/akademide-feto-depremi-2937823> (Erişim Tarihi: 25.12.2017).

²⁸ İnyet Aydın, *Akademik Etik*, Pegem Akademi, Ankara 2016, s. 153.

²⁹ Birinci, *Tarihin Kara Kitabı*, s. 173.

³⁰ Birinci, *Tarihin Kara Kitabı*, s. 175.

³¹ Birinci, *Tarihin Kara Kitabı*, s. 176.

³² Aydın, *Akademik Etik*, ss. 154-159.

veya gösterilmeyerek yapılan türlerine de yer veriyor (s. 161). Daha önce N.Ö. Uçak ve H.G. Birinci tarafından da nakledilen bu türler arasında, özellikle “*Becerikli Atıf Yapma (The Resourceful Citer)*” türü dikkati çekmektedir. “*Yazarın tüm kaynaklara atıf yapması, tırnak işareti kullanması fakat araştırmanın hiçbir orijinal fikir içermemesi*”³³ şeklinde açıklanan bu tür intihal, burada sunulmaya çalışılan türe yakın durmaktadır. “Nitelikli/ustaca intihal” olarak tanımladığımız bu türü, şöyle tarif etmek gerekiyor: Yazar, aynı konuyu daha genişçe ele almış bir çalışmanın içinden, sınırları belli bir bölümünü konu olarak seçiyor. Aynı zamanda, çalışmada atıf yapılan aynı kaynaklara atıf yapıyor. Bunu ise çoğunlukla atıf yapılan kaynağa giderek, konuyu bazen aynen, bazense daha geniş veya daraltarak aktarıyor. Dolayısıyla, kendisinden önce, aynı bilgiler için aynı kaynakları kullanan yazarın yaptığı atıftan görerek ulaştığı kaynağa, doğrudan kendi ulaştığı algısını oluşturuyor. Bu algıyı pekiştirmek için, atıf yaparken kullanılan künye şeklinde değişiklik yapma yoluna da gidiyor. Tabii ki, başka kaynaklara da atıf yapıyor. Hatta onlardan da benzer veya daha bariz intihaller yapıyor. Lakin konunun omurgasını aldığı eserdeki tespit ve hükümlerden bariz bir farklılık oluşmuyor. Dolayısıyla, bunu “nitelikli intihal” olarak tanımlamak daha uygun görüldü. Bunun “becerikli/ustaca intihal” (skillful plagiarism) şeklinde de adlandırılabilceğini düşünüyorum.

Sonuç

Bir yüksek lisans tezinde metot hataları olabilir. Ama bunun bir sınırı vardır. Bu tezde o sınır yok, tümüyle “nitelikli/ustaca intihal” var. Yani daha önceki çalışmalarda kullanılan kaynakları aynen tekrar etmek yerine, ilk kez kendi görmüş gibi, ya farklı ifade biçimiyle, ya da tahrif ederek aynen aktarma garabetiyle iki yönlü etik kusur işlenmektedir. Ve bu, danışman onayından geçmiş, enstitüye teslim edilerek jürinin değerlendirmesine sunulmuştur. Genelde sen-ben-bizim oğlan tarzı jürilerde danışmana güvenilerek, bu etik ihlallerin fark edilmediği ve tezlerin geçtiği malumdur. Bu tez de öyle olmuş görünüyor. Jürinin burada ya danışmana, ya öğrenciye, ya da her ikisine itimat ettiği anlaşılıyor. O zaman bu sorumluluğun bütünüyle tez yazarı ve danışmana ait olduğunu kabul etmek gerekiyor.

Peki, ne olması gerekirdi: Öncelikle sadece Beyru’nun kitabı, böyle bir tez konusunu batıl hale getirmeye yetmeliydi. Beyru, sadece Türkçe basını değil yabancı dilde gazeteleri ve neşriyatı da bihakkın kullanmıştır. Sadece Osmanlı arşiv belgelerini kullanmamış. Onların da çoğunu başka araştırmacılar görüp faydalanmışlar: Yetkin, Ayar, Karayaman vs. Kaldı ki bir araştırmacı, kendisinden önce başka bir araştırmacı bir kaynağı kullanmışsa, mutlaka ona da atıf yapmak zorundadır. Yapmıyorsa bunu somut bir şekilde izah etmesi gerekir; yanlış kullanmış, eksik kullanmış vs. gibi. Ancak bu tezde durum öyle değil. Tez yazarı Beyru veya diğerlerinin kaynak olarak gösterdiği gazetelere kendisi de başvuruyor ve kendisinden önce bu kaynaklara başvurulduğundan hiç söz etmiyor. Dolayısıyla okuyanda ilk kez başvurulmuş intibai uyandırıyor. Nitekim tezde atıf yapılan tüm

³³ Uçak ve Birinci, “Bilimsel Etik ve İntihal”, s. 192; Aydın, *Akademik Etik*, s. 161.

gazetelere, mutlaka başka bir çalışmada atıf var. İşte bu nedenle bu davranış, “nitelikli/ustaca intihal” tanımlamasına uygun düşüyor. Doğrudan veya açık bir şekilde değil, başkasının bulup kullandığı bilgiyi, eğip-bükerek veya kaynağından aynen alıntı yapıp genişleterek, kendi emek verip bulmuş gibi yanıltıcı bilgi aktarmak tam da bu olmalı.

Yüksek lisans, yani master/ustalık tezini böyle üreten ve bunun için de danışmanından onay alan bir öğrencinin, kim olsa doktorasından da, yazdıklarından da şüphe eder. Bu tarz etik ihlallerle yol alan ve akademik mevki sahibi olan bir akademisyenin nasıl öğrenci yetiştireceğini ve ne öğreteceğini düşünmek bile istemiyorum. Doğrusu, bu fahiş etik ihlalin, yani nitelikli intihalin bu noktada durdurulması ve düzeltilmesi yoluna gidilmesidir. Bunun akademik mevzuatta yöntemi ne ise, o yola başvurulmalıdır.

Kaynaklar

- Ayar, Mesut, “1900 İzmir ve 1901 İstanbul Salgınları Bağlamında Vebanın XX. Yüzyıl Başlarında Osmanlı İmparatorluğu’nda Devam Eden Etkisi”, *History Studies*, 2/2 (2010), ss. 173-188.
- Aydın, İnayet, *Akademik Etik*, Pegem Akademi, Ankara 2016.
- Beyru, Rauf, *19. Yüzyılda İzmir’de Sağlık Sorunları ve Yaşam*, İBBKY, İzmir 2005.
- Birinci, Ali, *Taribin Kara Kitabı Taribçiliğimizde Usul ve Ablak Meseleleri*, Hitabevi, Ankara 2014.
- Böke, Pelin, “İzmir Karantina Teşkilatının Kuruluşu ve Faaliyetleri (1840-1900)”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, VIII/18-19, 2009 (Bahar-Güz), ss. 137-159.
- Demir, Gonca, *Hizmet Gazetesinde Dabılı Haberler (Nisan-Temmuz 1889)*, Tarih Bölümü Basılmamış Bitirme Tezi, Manisa 2011.
- Doğan, Güner, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Karantina Uygulaması ve Venedik Uluslararası Sıhhiye Konferansı”, *Türkiyat Araştırmaları*, S. 15 (Güz 2011), Ankara 2011, ss. 91-110.
- Durmuş, Şemsi, *Hizmet Gazetesinde Aydın Vilayeti (10 Şubat - 28 Nisan 1888)*, Tarih Bölümü Basılmamış Bitirme Tezi, Manisa 2010.
- Hamitoğlu, M. Şerif, *Hizmet Gazetesinde Dabılı Haberler (9 Ağustos 1893-4 Teşrinisani 1893)*, Tarih Bölümü Basılmamış Bitirme Tezi, Manisa 2012.
- http://sbe.cbu.edu.tr/db_images/file/tarih-307TR.pdf (Erişim Tarihi: 30.12.2017).
- http://sbe.cbu.edu.tr/db_images/file/tez-konusu-belirlenen-ogrenciler-3082TR.pdf (Erişim Tarihi: 30.12.2017).
- http://sbe.cbu.edu.tr/db_images/file/tez-savunma-tarihi-belirlenen-ogrenciler-3449TR.pdf (Erişim Tarihi: 30.12.2017).
- <http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/12/2016-Y%C4%B1%C4%B1-Burs-Altıma-Hak-Kazananlar-Liste.pdf> (Erişim Tarihi: 30.12.2017).
- <http://www.deuiktisat.org/Files/72f4e877-3082-4ced-a794-b175e8e280b9.pdf> (Erişim Tarihi: 30.12.2017).

- <http://www.hurriyet.com.tr/yok-ulusal-tez-merkezi-verilerine-gore-44-universitenin-doktora-tezi-yok-40152276> (Erişim Tarihi 29.12.2017)
- https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=gyLHMouPes-CvnhRcjQsKSQWr0W_1UGhVfu0if7sj-WN5_gD5A2GNDVnWpigoViBj (Erişim Tarihi: 30.12.2017).
- <https://www.yenisafak.com/gundem/akademide-feto-depremi-2937823> (Erişim Tarihi: 25.12.2017).
- Kaftan, Filiz, *Hizmet Gazetesinde Dabılı Haberler (14 Mayıs-9 Ağustos 1893)*, Tarih Bölümü Basılmamış Bitirme Tezi, Manisa 2012.
- Karayaman, Mehmet, *20. Yüzyılın İlk Yarısında İzmir’de Sağlık*, İBBKY, İzmir 2008.
- Kütük, Seçkin, *Hizmet Gazetesinde Aydın Vilayeti (2 Mayıs-1 Ağustos 1303)*, Tarih Bölümü Basılmamış Bitirme Tezi, Manisa 2010.
- Martal, Abdullah, *Belgelerle Osmanlı Döneminde İzmir*, Yazıt, İzmir 2007.
- Toprak, Ziya, “Türkiye’de Akademik Yazı: İntihal ve Özgünlük”, https://www.academia.edu/34487496/T%C3%9CRK%C4%B0YEDE_AKADEM%C4%B0K_YAZI_%C4%B0NT%C4%B0HAL_VE_%C3%96ZG%C3%9CNL%C3%9CK_ACADEMIC_WRITING_IN_TURKEY_PLAGIARISM_AND_ORIGINALITY (Erişim Tarihi 26.12.2017)
- Uçak, Nazan Özenç ve Hatice Gülşen Birinci, “Bilimsel Etik ve İntihal”, *Türk Kütüphaneciliği*, 22/2 (2008), s. 187-204.
- Yetkin, Sabri, “İzmir’de Veba Salgını (Mayıs-Ağustos 1900)”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 1/3, İzmir 1993, ss. 371-385.
- Yetkin, Sabri, “Kolera Günlerinde İzmir (1910-1911)”, *İzmir Kent Kültürü Dergisi*, Sayı 3 (Mart 2001), ss. 7-18.